

# Ruimtelijke duurzaamheid

## In het bestemmingsplan?

**Auteur:** Ritske Dankert



**Stage-instelling:** Provincie Zuid-Holland  
Directie Ruimte en Mobiliteit  
Afdeling Ruimtelijk Beheer



**Hogeschool:** NHTV internationale hogeschool Breda  
**Studie:** Ruimtelijke Ordening en Planologie

**Datum:** 19 april 2002  
**Plaats:** Den Haag

## **Voorwoord**

In het kader van de opleiding Ruimtelijke Ordening en Planologie van de NHTV internationale hogeschool Breda gaan studenten tijdens hun studie drie keer op stage. Omdat de overheid binnen de ruimtelijke ordening een belangrijke actor is wilde ik graag één van die stages bij een overheidsinstelling invullen. In oktober 2001 ben ik op zoek gegaan en uiteindelijk terechtgekomen bij de afdeling Ruimtelijk Beheer (ARB) van de provincie Zuid-Holland in Den Haag. Eén van de taken van ARB is om ruimtelijke plannen van gemeenten te toetsen. Onderdeel van die toetsing is de toetsing aan het provinciale beleid over duurzaamheid. Dit beleid is onder andere opgenomen in de Nota Planbeoordeling 2002 die in maart is vastgesteld door Provinciale Staten. Om de toetsing op duurzaamheid sneller en makkelijker te kunnen doen is het onderzoek gedaan waaruit dit rapport is voortgekomen.

Het schrijven van een rapport lukt niet zonder de hulp van anderen. Degenen die ik wil bedanken voor hun bijdrage aan het rapport zijn: Ernst Sprietsma en Egbert Verheul voor de wekelijkse discussie en begeleiding, Paul Kurstjens van de NHTV voor de praktische en kritische vragen tijdens de stageterugkomdagen, Walter de Vries van de afdeling Ruimtelijke Ontwikkeling voor de tips die ik heb gebruikt voor het schrijven van hoofdstuk 4, Peter Murk van de dienst Groen, Water en Milieu voor de tips over de inhoud van de checklist, Inge Vermeulen voor de informatie over de herziening van de Wro, Mark Bel van de afdeling Kartografie voor de mooie kaarten voor de checklist en natuurlijk alle collega's van de afdeling Ruimtelijk Beheer voor de suggesties die ik kreeg bij de tussentijdse presentatie, via de enquête of tussendoor in de 'wandelingen'. Verder wil ik voor het lezen van (delen van) de conceptversie van dit verslag nog bedanken: Walter de Vries, Victor Gijsbers, Peter Murk, Ernst Sprietsma, Egbert Verheul, Paul Kurstjens, Henna Tjauw Foe, Monique Breet, Eef Privé, Paul Severijns en Anthony van den Dries.

Een stage is meer dan het schrijven van een rapport alleen. Tijdens de stage heb ik ook kennis gemaakt met de dagelijkse werkzaamheden van de afdeling. Ik denk niet dat er veel afdelingen zijn waar in drie maanden tijd zoveel taart wordt gegeten. Hiervoor, en voor de leuke werksfeer, wil ik alle collega's van de afdeling bedanken. Bij naam wil ik daarbij noemen: Abel de Jong voor het meemaken van de Raad van State-zitting, Linda Berkemeijer voor het meelopen met een goedkeuringsprocedure, Anthony van den Dries voor het veldwerk in Nieuwveen en kamergenoot Ben Vreeling voor de rapporten over duurzaamheid op glastuinbouwlocaties en zijn opmerkzaamheid met betrekking tot krantenberichtjes over Cambuur.

Het onderzoek dat in dit rapport wordt beschreven heeft geleid tot een checklist voor duurzaamheid. De checklist is in eerste instantie bedoeld voor de planadviseurs van de afdeling Ruimtelijke Beheer die bestemmingsplannen toetsen. De checklist zelf verschijnt in een aparte uitgave. De functie van dit rapport is het geven van uitleg over de totstandkoming van de checklist, en het aanzetten tot verdere discussie rondom het begrip 'ruimtelijke duurzaamheid'. Hiervoor kan het rapport provinciebreed gebruikt worden.

Ritske Dankert  
Den Haag, april 2002.

## **Samenvatting**

De provincie Zuid-Holland vindt het belangrijk om op een duurzame manier met de ruimte om te gaan. Daarom is in de Nota Planbeoordeling 2002 beleid met betrekking tot duurzaamheid vastgelegd. De afdeling Ruimtelijk Beheer (ARB) gebruikt de Nota Planbeoordeling als toetsingskader bij het toetsen van ruimtelijke plannen van gemeenten. Om het toetsen van bestemmingsplannen makkelijker te maken is op basis van het hieronder beschreven onderzoek een checklist voor duurzaamheid opgesteld. De overkoepelende probleemstelling die in het onderzoek is beantwoord, luidt als volgt: welke duurzaamheidsaspecten zijn in welke mate (t.o.v. elkaar) van belang, en hoe kunnen deze (per gebiedstype) worden geconcretiseerd zodat de aspecten daadwerkelijk meetbaar en toepasbaar zijn?

Binnen het begrip duurzaamheid zijn te onderscheiden: ecologische duurzaamheid als het gaat om ecologische waarden, economische duurzaamheid als het gaat om een zo efficiënt mogelijke productie en sociale duurzaamheid als het gaat om de leefkwaliteit van de mens. Hiermee worden zaken als veiligheid en leefbaarheid bedoeld. De commissie Brundtland heeft deze driedeling van het begrip in 1987 geïntroduceerd. Dit komt regelmatig terug in nota's van de landelijke en provinciale overheden.

Er zijn vier hoofdactiviteiten waarvoor de mens een bepaald gebied gebruikt: wonen, werken, recreëren en zorgen. Vanuit deze hoofdactiviteiten komen de volgende elf gebiedstypen voort: stedelijke centra, suburbane woongebieden, kleine kernen, industriegebieden, kantoorlocaties, 'grijze' intensieve recreatiegebieden, 'groene' intensieve recreatiegebieden, clustergebieden voor zorg, landbouw- en veeteeltgebieden, kassengebieden en natuur-, ANL- en recreatiegebieden. Per gebiedstype verschilt het onderlinge belang van ecologische, economische en sociale duurzaamheidsaspecten. Omdat de mens bij elke activiteit de natuur gebruikt dient ecologische duurzaamheid zoveel mogelijk te worden nagestreefd. In elk gebiedstype worden echter meer of minder eisen gesteld aan de economische en/of sociale duurzaamheid.

Voor elk gebiedstype zijn een aantal duurzaamheidsaspecten van belang. Deze kunnen opgenomen zijn in het ruimtelijk beleid van de provincie of in een handreiking over duurzaamheid. De checklist is als volgt vormgegeven: als eerste wordt een aantal duurzaamheidsaspecten genoemd die voor elk gebiedstype van belang zijn. Daarna wordt deze lijst per gebiedstype verder aangevuld. Per gebiedstype zijn de duurzaamheidsaspecten verdeeld over zes categorieën. De checklist is zo vormgegeven dat de categorieën die bovenaan staan de belangrijkste zijn.

De checklist is te gebruiken als toetsingskader bij het adviseren over ontwerp-bestemmingsplannen en bij het goedkeuren van een vastgesteld bestemmingsplan. Ook kan met de checklist de mate van duurzaamheid van vigerende bestemmingsplannen bepaald worden. Daarnaast kan de checklist als handreiking worden gebruikt bij het opstellen van een bestemmingsplan. Door de fundamentele herziening van de Wet op de Ruimtelijke Ordening (Wro) zal deze laatste functie belangrijker worden. Goedkeuring achteraf wordt in de nieuwe Wro namelijk vervangen door een meer actieve rol van de provincie tijdens de bestemmingsplanprocedure.

Geconcludeerd kan worden dat de checklist alleen werkt binnen de manier waarop de overheid kijkt naar het begrip duurzaamheid. De manier waarop het begrip duurzaamheid geïnterpreteerd moet worden dient echter kritisch bekeken te worden. Belangrijke aanbevelingen zijn verder om de gebiedstypen in een kaartbeeld vast te leggen en de kansen die het werken met gebiedstypologieën biedt ook in de ruimtelijke plannen van de provincie toe te passen.

# ***Inhoudsopgave***

<b>1</b>	<b>Inleiding</b>	<b>5</b>
<b>2</b>	<b>Onderzoeksmethode</b>	<b>6</b>
<b>3</b>	<b>Het begrip duurzaamheid geconcretiseerd</b>	<b>8</b>
3.1	Definitie	8
3.2	Duurzaamheid in het rijksbeleid	9
3.3	Duurzaamheid in het provinciaal beleid	9
3.4	Duurzaamheid in dit rapport	10
<b>4</b>	<b>Gebiedstyperingen</b>	<b>11</b>
4.1	Theoretisch kader en praktische toepassing	11
4.2	Kenmerken en visie per gebied	12
4.3	Ecologische, economische of sociale duurzaamheid?	15
<b>5</b>	<b>De checklist</b>	<b>17</b>
5.1	Achtergrond	17
5.2	Opbouw	18
5.3	Bronnen	18
<b>6</b>	<b>Praktisch gebruik van de checklist</b>	<b>19</b>
6.1	Toepassingsmogelijkheden	19
6.2	Mogelijkheden van de herziene Wro	19
6.3	Gebruik als toetsingskader	20
6.3.1	Stappenplan	20
6.3.2	Aandachtspunten bij het gebruik	20
6.4	Gebruik als handreiking	21
<b>7</b>	<b>Conclusies, aanbevelingen en discussiepunten</b>	<b>22</b>
7.1	Conclusies	22
7.2	Aanbevelingen	23
7.3	Discussiepunten	23
	<b>Literatuurlijst</b>	<b>25</b>
	<b>Bijlage: Checklist duurzaamheid</b>	

# 1 Inleiding

De commissie Brundtland heeft het thema duurzaamheid in 1987 op de internationale agenda geplaatst. Daarna is er veel gedaan om te zorgen dat de samenleving een meer duurzame inrichting krijgt. Ook de ruimtelijke ordening kan hierin een belangrijke rol spelen. Tot nu toe zijn er vooral vrijblijvende maatregelen getroffen zoals het subsidiëren van duurzaam bouwen. De provincie Zuid-Holland heeft met de herziening van de Nota Planbeoordeling, waaraan bestemmingsplannen worden getoetst, getracht om duurzaamheid meer in te bedden in juridisch bindende ruimtelijke plannen van gemeenten.

Het onderzoek dat in dit rapport wordt gepresenteerd heeft geleid tot een checklist waarmee bestemmingsplannen van gemeenten getoetst kunnen worden op duurzaamheid. Duurzaamheid kent nogal wat verschillende aspecten. Met behulp van provinciale nota's is het moeilijk om concreet op duurzaamheid te toetsen omdat de informatie over duurzaamheid verdeeld is over een groot aantal bronnen. De doelstelling van het onderzoek luidt als volgt: *het eenvoudiger kunnen toetsen van bestemmingsplannen op duurzaamheid door het maken van een checklist*. Om dit doel te kunnen bereiken moeten een aantal vragen worden gesteld en beantwoord. Als eerste moet worden vastgesteld wat in het algemeen moet worden verstaan onder duurzaamheid. Daarbij moet specifiek worden gekeken naar de duurzaamheid van de ruimte die ook in een bestemmingsplan vertaald kan worden. Daarna moet een gebiedsindeling worden opgesteld waarbij gebiedstypen worden onderscheiden. Deze gebiedstypen krijgen een verschillende invulling als het gaat om het toetsen op duurzaamheid. Vervolgens moet worden vastgesteld welke duurzaamheidsaspecten in de provincie Zuid-Holland relevant zijn, en hoe deze kunnen worden geconcretiseerd. Ook dient te worden gekeken naar het onderlinge belang van de aspecten, de mate van strijdigheid en mogelijke oplossingen voor de strijdigheid. Tot slot moet worden gekeken hoe de checklist in de praktijk werkt. Bovenstaande vragen kunnen worden teruggebracht tot de volgende overkoepelende probleemstelling: *welke duurzaamheidsaspecten zijn in welke mate (t.o.v. elkaar) van belang, en hoe kunnen deze (per gebiedstype) worden geconcretiseerd zodat de aspecten daadwerkelijk meetbaar en toepasbaar zijn?*

Op basis van de opdrachtschrijving en gesprekken zijn de bovenstaande doel- en probleemstelling opgesteld. Vervolgens moet op basis van literatuuronderzoek gekomen worden tot een omschrijving van het begrip duurzaamheid. Verder literatuuronderzoek is nodig bij het opstellen van de gebiedstyperingen en de visie van de provincie hierop. Bij dit laatste wordt ook gebruik gemaakt van interviews. Interviews en (met name) literatuur zijn ook van belang als het gaat om het achterhalen van de relevante duurzaamheidsaspecten. Ook voor het concretiseren van de aspecten worden deze beide onderzoekstechnieken toegepast. Voor het in de praktijk toepassen van de checklist wordt een ontwerp-bestemmingsplan als 'case' genomen. Hierbij wordt ook veldwerk verricht. Alle informatie uit literatuur, gesprekken en veldwerk moet uiteindelijk, naast dit rapport, leiden tot een checklist voor duurzaamheid.

In het volgende hoofdstuk zal het plan van aanpak uitgebreider behandeld worden. Daarna zal in hoofdstuk 3 worden ingegaan op de vraag wat duurzaamheid precies inhoudt. In het daaropvolgende hoofdstuk worden de gebiedstyperingen gepresenteerd, verantwoord, en omschreven. De checklist, die is terug te vinden in de bijlage, wordt verantwoord in hoofdstuk 5. De achtergrond en opbouw van de checklist en de gebruikte bronnen worden daar beschreven. In hoofdstuk 6 worden de toepassingsmogelijkheden aangegeven, en zijn een aantal aandachtspunten met betrekking op het praktische gebruik van de checklist te vinden. Ook wordt aandacht besteedt aan de consequenties van de fundamentele herziening van de Wro. In het laatste hoofdstuk worden de conclusies en aanbevelingen gegeven die uit het gedane onderzoek volgen. Ook zijn er een aantal stellingen over ruimtelijke duurzaamheid geformuleerd.

## 2 **Onderzoeksmethode**

In dit hoofdstuk zal een beschrijving worden gegeven van de manier waarop getracht is de onderzoeksvragen te beantwoorden. Ook wordt een overzicht gegeven van de producten die het onderzoek zal opleveren.

Zoals in het vorige hoofdstuk vermeld is begonnen met het opstellen van een doel- en probleemstelling. Het kader hiervoor is gevormd door de opdrachtoomschrijving vanuit de provincie. Op basis van deze opdrachtoomschrijving, een toelichting daarop en een verkenning van het onderwerp door middel van literatuuronderzoek is gekomen tot de in hoofdstuk 1 vermelde doelstelling, onderzoeksvragen en overkoepelende probleemstelling.

Na het opstellen van de doel- en probleemstelling zal begonnen worden met het geven van een omschrijving van het begrip duurzaamheid. Dit zal gebeuren op basis van literatuur over het begrip op zich, de plaats van het begrip in beleidsnota's van de Rijksoverheid en de provincie Zuid-Holland en de manier waarop het begrip zal moeten worden toegepast in dit onderzoek.

Vervolgens komt het verzamelen van relevante duurzaamheidsaspecten in beeld. De belangrijkste bronnen zijn daarbij drie nota's van de provincie Zuid-Holland, te weten de handreiking duurzaam economisch ruimtegebruik (DECOR), het beleidsplan milieu en water (BMW) en de nota planbeoordeling 2002 (NP). Daarnaast zal via andere literatuur van onder meer het ministerie van VROM en de provincie Zuid-Holland een verdere concretisering worden gedaan. Dit leidt tot een conceptlijst van duurzaamheidsaspecten.

Om vanuit deze conceptlijst tot een checklist te kunnen komen zullen op basis van voorbeelden uit de literatuur, presentaties en gesprekken met deskundigen gebiedstyperingen worden opgesteld. Via interviews en literatuuronderzoek zal hierin ook de visie van de provincie worden betrokken. Ook dient te worden onderzocht welke vorm van duurzaamheid (bijvoorbeeld ecologische duurzaamheid) in een bepaald gebiedstype het meest van belang is. Hiervoor zal ook een enquête onder planadviseurs worden gehouden.

Per gebiedstyperingen kunnen de duurzaamheidsaspecten uit de conceptlijst vervolgens verder worden uitgewerkt. Bij het samenstellen van de checklist worden een aantal keuzes gemaakt.

In de eerste plaats zullen de duurzaamheidsaspecten worden ondergebracht in een algemeen deel en een specifiek deel. In het specifieke deel zullen per gebiedstype de relevante aspecten genoemd worden.

Voorts zal onderscheid moeten worden gemaakt wat betreft de hardheid van de aspecten. Dit is belangrijk om ervoor te zorgen dat bijvoorbeeld vrijblijvende aanbevelingen niet als toetsingskader worden opgevat. Provinciaal beleid is vastgelegd in de Nota Planbeoordeling.

Ten derde is het zo dat het onderscheid tussen verschillende vormen van duurzaamheid (bijvoorbeeld ecologische duurzaamheidsaspecten) in de checklist naar voren moet komen. Hierbij wordt ook aangegeven welk vorm de belangrijkste is in het betreffende gebied.

Tot slot moet bij elk duurzaamheidsaspect de vraag worden gesteld onder welke vorm van duurzaamheid dit criteria valt. Deze keuze heeft namelijk consequenties voor het belang dat aan het betreffende aspect wordt gegeven.

Om de werking van de checklist in de praktijk te toetsen zal het concept worden voorgelegd aan een aantal planadviseurs die met de checklist gaan werken. Op basis van het commentaar van de planadviseurs zullen eventueel aanpassingen worden gedaan. Ook zal een leeswijzer voor de checklist worden opgesteld.

Bovenstaande zal uiteindelijk leiden tot een aantal conclusies en aanbevelingen. Ook worden er een aantal discussiepunten opgesteld voor het aanzetten tot een discussie over het kader waarbinnen de checklist is gemaakt. Deze conclusies, aanbevelingen en discussiepunten zullen, samen met de rest van het onderzoek, worden opgenomen in dit rapport. Dit rapport, met de checklist als bijlage, zal het eindproduct van het onderzoek vormen. Ook wordt nog een aparte uitgave van de checklist gemaakt. Deze uitgave wordt gemaakt voor de planadviseurs van de provincie voor het beoordelen van bestemmingsplannen.

### **3 Het begrip duurzaamheid geconcretiseerd**

Bij het laten doorwerken van duurzaamheidsaspecten in bestemmingsplannen is als eerste van belang wat precies wordt verstaan onder het begrip duurzaamheid. Dit hoofdstuk geeft een antwoord op deze vraag. Allereerst wordt beschreven wat in het algemeen onder duurzaamheid kan worden verstaan. Vervolgens wordt ingegaan op de vraag hoe dit tot uiting komt in het landelijk en provinciaal beleid. Tot slot wordt aangegeven hoe in dit rapport met het begrip duurzaamheid zal worden omgegaan.

#### **3.1 Definitie**

Volgens de Dikke van Dale betekent duurzaamheid: geschikt om lang te bestaan. Met betrekking tot internationale beleidsvoering is het begrip in het rapport 'Our common future' (Brundtland Commissie, 1987) omschreven als een situatie waarbij een goed evenwicht wordt gezocht tussen ecologische, economische en sociale duurzaamheid.

Bij het vervullen van de primaire en (met name) de secundaire levensbehoeften maakt de mens gebruik van het milieu om hem/haar heen. Deze behoeften zijn zowel economisch als sociaal gericht. Op dit moment, zo stelt de commissie, maakt een groot deel van de mensheid op een te ingrijpende manier gebruik van het ecologisch systeem. Duurzame ontwikkeling kan alleen plaatsvinden wanneer haalbare normen worden gesteld met betrekking tot de ecologische mogelijkheden van onze wereld.

Met 'haalbare normen' worden hier normen bedoelt waarbinnen de ruimte voor economische en sociale groei niet wordt beperkt, maar waarbij geen afwenteling van milieuproblemen plaatsvindt. Deze definitie creëert een spanningsveld. De economische en sociale groei zal zich dus binnen de grenzen van het ecologisch systeem moeten afspelen. Voorkomen moet worden dat milieuproblemen worden afgewenteld naar een andere plaats of een andere tijd. Dit betekent in de praktijk dat het soms aanvaardbaar is om bijvoorbeeld een bos te kappen voor het bouwen van woningen en ergens anders weer ruimte voor natuur te creëren. Wel is het van belang dat de ecologische effecten van de woningbouw meegenomen worden in de kosten.

De commissie komt uiteindelijk tot de volgende conclusie:

*"in essence, sustainable development is a process of change in which the exploitation of resources, the direction of investments, the orientation of technological development, and institutional change are all in harmony and enhance both current and future potential to meet human needs and aspirations."*  
(Brundtland Commissie, 1987)

De ecologische, economische en sociale component van het begrip duurzaamheid die hierboven beschreven zijn worden soms onder een ander naam gebruikt. Zo kunnen de ecologische, economische en sociale component gesymboliseerd worden door respectievelijk planet, profit en people. Dit wordt soms ook wel het triple-P principe genoemd.

Het Centraal Planbureau (1996) stelt dat duurzaamheid een subjectief begrip is. De waardering van milieuschades verschilt van mens tot mens. De invulling die mensen geven aan het begrip duurzaamheid is gebaseerd op hun (subjectieve) waardering van de huidige en toekomstige leefomgeving. Ook hier komt de indeling in ecologische, economische en sociale aspecten naar voren. Bij de waardering die mensen voor hun leefomgeving hebben spelen volgens het CPB namelijk drie aspecten een rol: ethische aspecten (hoe ver mag de mens gaan bij het ingrijpen in het ecosysteem?), consumptieve aspecten (welke leefkwaliteit is gewenst?) en productieve aspecten (worden er bronnen van welvaart aangetast?). Er wordt door het CPB geadviseerd om bij

het bepalen van beleid over duurzaamheid een goede afweging te maken van de kosten en baten.

### 3.2 Duurzaamheid in het rijksbeleid

In deel 3 van de PKB Vijfde Nota wordt duurzaamheid als één van de zeven dimensies of criteria van ruimtelijke kwaliteit gezien. De opgave met betrekking tot duurzaamheid wordt omschreven als:

*"ecologisch waardevolle systemen moeten in stand blijven of worden hersteld. Ook het ruimtelijk systeem van steden en platteland moet duurzaam zijn, wil het vitaal blijven in economische en sociaal-culturele zin. De ruimtelijke ordening moet bijdragen aan de bestrijding van milieuproblemen en aan de zorg voor een veilige omgeving."* (Ministerie van VROM, 2001)

Wat betreft ecologisch waardevolle systemen is de opgave duidelijk: herstellen of behouden. Over de opgave met betrekking tot duurzaamheid in economische en sociaal-culturele zin is het kabinet een stuk onduidelijker. Zoals hierboven geciteerd worden bestrijding van milieuproblemen en de zorg voor een veilige omgeving genoemd. Dit zijn echter slechts voorbeelden van economische en sociale duurzaamheid. Er moet ook aan andere thema's gedacht worden. Voorbeelden daarvan zijn het scheppen van goede vestigingsmilieus (economische duurzaamheid) en het combineren van arbeid- en zorgtaken (sociale duurzaamheid). Het kabinet ziet voor de ruimtelijke ordening blijkbaar een minder ambitieuze taak met betrekking tot duurzaamheid dan mogelijk en gewenst is.

In het door het kabinet vastgestelde Nationaal Milieubeleidsplan 4 wordt een meer algemene definitie van duurzame ontwikkeling gegeven:

*"duurzame ontwikkeling is een veelomvattend begrip, het betreft veel meer dan alleen de duurzaamheid in ecologische zin. Het betreft zowel het gebied van de natuur en het milieu, als dat van de economie en van de sociale kwaliteit. De essentie van duurzame ontwikkeling is, dat deze drie dimensies in hun onderlinge balans worden beheerd en behouden."* (Ministerie van VROM, 2001)

In het rijksbeleid wordt de definitie van de commissie Brundtland overgenomen. In de Vijfde Nota wordt duurzaamheid slechts als onderdeel van de ruimtelijke kwaliteit naar voren. In het NMP-4 wordt duurzaamheid als een breder begrip geïntroduceerd dan in de Vijfde Nota.

### 3.3 Duurzaamheid in het provinciaal beleid

Behalve het kabinet interpreteert ook de provincie Zuid-Holland het begrip duurzaamheid op een manier zoals die door de Brundtland Commissie is geïntroduceerd. Dit komt onder andere tot uiting in het Beleidsplan Milieu en Water (BMW) en in de Handreiking Duurzaamheid op Bedrijventerreinen (Provincie Zuid-Holland, 2001).

De provincie refereert in het BMW rechtstreeks de aan de hierboven genoemde rapporten van de Brundtland-commissie en het Centraal Planbureau. De provincie ziet dat enerzijds de opvatting heerst dat de huidige wereldeconomie niet duurzaam is, terwijl anderzijds niet kan worden aangegeven wanneer dat wel het geval is (Provincie Zuid-Holland, 2001). Het duurzaamheidsconcept kan in de visie van de provincie gebruikt worden als een richtinggevend streefbeeld.

Ook in het meest recente streekplan van de provincie, het streekplan Zuid-Holland Zuid, wordt ingegaan op duurzaamheid. In algemene zin, maar ook in concrete beleidsbeslissingen (CBB). Voorbeelden hiervan zijn de verstedelijking in de Drechtsteden

en recreatie op de Kop van Goeree waarover duurzaamheidsaspecten vastgelegd worden in CBB's. (Provincie Zuid-Holland, 2000).

### **3.4 Duurzaamheid in dit rapport**

In de rapportages van de commissie Brundtland en het CPB wordt geconcludeerd dat het streven naar volledige ecologische duurzaamheid er toe kan leiden dat de economische en sociale duurzaamheid volledig ondergesneeuwd raken. Er zal in elke situatie moeten worden afgewogen welke menselijke ingrepen men ethisch verantwoord acht, welke leefkwaliteit men wenst en welke bronnen van welvaart worden aangetast bij bepaalde maatregelen. Deze benadering schept ruimte voor bestuurders om economische en sociale belangen te laten prevaleren boven ecologische belangen en deze keuze onder de noemer 'duurzaamheid' te verkopen.

Het aspect 'culturele duurzaamheid' komt in de benadering van Brundtland terug bij de sociale duurzaamheid. Aangezien culturele waarden een heel aparte plaats innemen zou de vraag gesteld kunnen worden of deze vorm van duurzaamheid niet als een aparte categorie moet worden gezien. Ook binnen de provincie wordt culturele duurzaamheid soms als aparte categorie neergezet. In dit rapport wordt echter uitgegaan van de benadering van de commissie Brundtland omdat deze lijn het sterkst in het huidige overheidsbeleid naar voren komt. Bovendien zijn culturele duurzaamheidsaspecten al voldoende vertegenwoordigd binnen de sociale duurzaamheid.

Op landelijk en provinciaal niveau wordt een afweging tussen de drie pijlers van duurzaamheid gemaakt door de overheid. Het Rijk en de provincie Zuid-Holland geven in hun beleidsnota's aan dat zij oog hebben voor het belang van de afweging tussen deze drie pijlers. Een duidelijke keuze kan echter pas in concrete gevallen gemaakt worden. Het kabinet geeft in de Vijfde Nota wel een richting aan: ecologische structuren moeten behouden of hersteld worden en de ruimtelijke ordening moet een 'bijdrage' leveren aan milieuproblemen en veiligheid in steden. De invulling van deze richting wordt door het kabinet open gelaten. Ook de provincie Zuid-Holland geeft in het BMW een beleidsrichting aan. De provincie wil een economische groei die ook op lange termijn binnen de randvoorwaarden van milieu en omgeving blijft. Ook is het volgens de provincie van belang dat armoede en tweedeling in de samenleving wordt voorkomen.

Voor het verwerken van duurzaamheidsaspecten in bestemmingsplannen is het voor het lokale bestuur van groot belang om de visie van de provincie op bovenstaande afweging te weten. Hoewel door kabinet en provincie een globale beleidsrichting wordt gegeven is het van belang om als provincie ook in concrete situaties een duidelijk standpunt te hebben, en dit ook kenbaar te maken. Zonder een duidelijk standpunt zal een gemeente immers weinig zekerheid hebben of een bestemmingsplan al dan niet zal worden goedgekeurd.

Doordat het onmogelijk is om een algemene visie te ontwikkelen op het belang van de drie verschillende vormen van duurzaamheid ten opzichte van elkaar wordt er in dit rapport gebruik gemaakt van gebiedstyperingen. Per gebiedstype kan namelijk wél worden aangegeven wat op provinciaal belang meer en minder van belang is.

De aspecten die in dit rapport zullen worden gebruikt voor het opstellen van de checklist zullen dus onderling moeten worden afgewogen. De aspecten moeten verder voldoen aan de voorwaarde dat deze een ruimtelijke uitwerking hebben die in een bestemmingsplan kan worden vastgelegd. Voorkeur gaat uit naar vastlegging in de planvoorschriften en plankaart. Een andere mogelijkheid is om de aspecten mee te nemen in de toelichting. De aspecten van duurzaamheid die niet aan deze voorwaarde voldoen zijn niet geschikt om in een bestemmingsplan te worden opgenomen en worden in dit onderzoek dan ook niet meegenomen.

## 4 Gebiedstyperingen

In dit hoofdstuk zullen verschillende gebiedstyperingen geïntroduceerd worden. Gebiedstyperingen worden op dit moment vooral gebruikt voor het opstellen van kwaliteitsbeelden voor wat betreft milieuaspecten van een gebied. Werken met gebiedstyperingen biedt echter kansen voor het gehele ruimtelijk beleid en dus ook voor het aspect duurzaamheid. De concrete invulling van duurzaamheid hangt namelijk af van het type gebied. Zo zal in een woonbuurt het accent meer op sociale duurzaamheid liggen, en in een natuurgebied meer op ecologische duurzaamheid. Hierbij moet worden opgemerkt dat in concrete situaties op basis van lokale overwegingen een andere afweging kan worden gemaakt.

### 4.1 Theoretisch kader en praktische toepassing

De gebiedsindeling is gebaseerd op de vier hoofdactiviteiten van mensen die een belangrijke en van elkaar verschillende invloed op de ruimtelijke ordening hebben. Deze activiteiten zijn wonen, werken, vrijetijdsbesteding en zorg. Ook binnen deze hoofdactiviteiten zijn verschillende gebiedstyperingen mogelijk waarbinnen duurzaamheid op een andere manier zou moeten worden geconcretiseerd.

In een 'stedelijk centrum' vindt een menging van activiteiten plaats. Wonen is onder te verdelen in 'suburbaan wonen' en 'kleine kernen'. Deze twee gebieden verschillen onder meer van elkaar wat betreft de dichtheid en het voorzieningenniveau.

Wat betreft werken is het mogelijk een onderscheid te maken tussen ruimte-extensieve en ruimte-intensieve arbeid. Vertaald naar gebiedstyperingen wordt ruimte-extensieve arbeid vertaald in industrieterreinen, akkerbouw- en veeteeltgebieden en kassengebieden. Ruimte-intensieve arbeid wordt vertaald in kantoorlocaties.

Vrijetijdsbesteding (recreatie) kan ook in twee vormen voorkomen: extensief en intensief. Onder extensieve recreatie wordt met name natuurrecreatie verstaan waarbij geen noemenswaardige voorzieningen nodig zijn. Voorbeelden van intensieve recreatie zijn pretparken, dierentuinen, evenemententerreinen, sportvelden, stadsparken en dergelijke. Bij intensieve recreatie wordt met betrekking tot duurzaamheidsaspecten onderscheid gemaakt tussen 'grijs' (overwegend bebouwd) en 'groen'.

Hoewel het aspect zorg op het eerste gezicht een buitenbeentje is, is het toch belangrijk om dit aspect afzonderlijk te benaderen. Mensen kampen, gemiddeld genomen, 17 jaar van hun leven met gezondheidsproblemen (RIVM, 2002). Dit samen met de huidige trend van het meer en meer clusteren van zorginstellingen zal ervoor zorgen dat er vaker gebieden ontstaan waar zorg als hoofdactiviteit gezien kan worden.

Tot slot zijn er ook gebieden waar de menselijke activiteit nihil is. In Nederland zijn dit met name de voor publiek afgesloten natuurgebieden.

<i>Menselijke (hoofd)activiteit in een gebied</i>		<i>Gebiedstyperingen</i>	
Gemengd	Hoge dynamiek	Stedelijk centrumgebied	
Wonen	Gemiddelde dynamiek	Suburbaan woongebied	
	Lage dynamiek	Kleine kernen	
Werken	Ruimte-extensief	Bebouwd	Industriegebied Kassengebied
		Onbebouwd	Akkerbouw- en veeteeltgebied
	Ruimte-intensief	Kantoor- en voorzieningengebied	
Zorg		Clustergebied zorginstellingen	
Vrijetijdsbesteding	Intensief	m.n. bebouwd	Intensief recreatiegebied grijs
		m.n. onbebouwd	Intensief recreatiegebied groen
	Extensief	Extensieve recreatie	
Geen		Natuur- en landschapgebieden	

Schema 4.1: het theoretisch kader van de gebiedstyperingen

### *Praktische toepassing*

Om de gebiedstyperingen praktisch te kunnen toepassen worden de typeringen 'Natuur- en landschapgebieden' en 'Extensieve recreatie' samengevoegd. Dit is gedaan omdat er geen verschil tussen deze gebieden is als het gaat om het inpassen van duurzaamheidsaspecten. Onder landschap worden de ANL-gebieden verstaan. Omdat bij bestemmingsplannen het onderscheid wordt gemaakt tussen stedelijk gebied en buitengebied zijn de gebiedstyperingen onderverdeeld in deze twee hoofdcategorieën. De lijst van gebiedstyperingen ziet er dan als volgt uit:

- Stedelijk gebied
  - Stedelijk centrumgebied
  - Suburbaan woongebied
  - Kleine kernen
  - Industriegebied
  - Kantoor- en voorzieningengebied
  - Intensief recreatiegebied grijs
  - Intensief recreatiegebied groen
  - Clustergebied zorginstellingen
- Buitengebied
  - Akkerbouw- en veeteeltgebied
  - Kassengebied
  - Natuur, ANL-gebieden en extensieve recreatie

Deze lijst is geen blauwdruk. Het is een benadering die op provinciaal niveau, en met betrekking op het aspect duurzaamheid in bestemmingsplannen een kapstok vormt voor de invulling van de diverse duurzaamheidsaspecten.

## **4.2 Kenmerken en visie per gebied**

In deze paragraaf zal een algemene beschrijving van de bovenstaande gebiedstypen worden gegeven. Ook worden de door de provincie Zuid-Holland gewenste ontwikkelingen met betrekking tot het betreffende gebiedstype geschetst. In schema 4.2 worden de functionele, ruimtelijke en gebruikskennmerken onderscheiden. Ook wordt puntsgewijs de visie van de provincie verwoordt. Hierbij is gebruik gemaakt van een aantal bronnen. Deze zijn: de nota Koersbepaling West, de nota Koersbepaling Oost en het streekplan Zuid-Holland Zuid. Deze nota's zijn uitgegeven door de Provincie Zuid-Holland in respectievelijk 2001, 2001 en 2000.

In de koersbepalingen voor de herzieningen van de streekplannen West en Oost staat dat de provincie bij de ruimtelijke ontwikkelingen uitgaat van de lagenbenadering: hierbij worden natuurlijke functies opgehangen aan het groenblauwe raamwerk, en stedelijke functies aan het infrastructuurnetwerk en de bestaande stedelijke structuren. Belangrijke punten in het beleid van de provincie zijn:

- Versterken van de ruimtelijke kwaliteit en het handhaven van het restrictieve beleid in het Groene hart.
- Water als sturend element, versterking van het groenblauwe raamwerk en inbreng van de cultuurhistorische hoofdstructuur.
- Condities en potenties van het stedelijk gebied worden gecreëerd door het groenblauwe raamwerk en het infranetwerk. Het groenblauwe raamwerk is daarbij voorwaardenstellend, en het infranetwerk is voorwaardenscheppend
- In het stedelijk gebied gebruik maken van de knooppuntenbenadering en het intensiveren van het ruimtegebruik (nieuwe woningbouwlocaties en arbeidsintensieve bedrijvigheid in de nabijheid van het (regionaal) ov-systeem).
- Om verdere versnippering tegen te gaan moet de bestaande infrastructuur zoveel mogelijk worden benut.

	<i>Stedelijk centrumgebied</i>	<i>Suburbaan woongebied</i>	<i>Kleine kernen</i>
<i>Functionele kenmerken</i>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Veel verschillende functies</li> <li>• wonen</li> <li>• werken (kantoren)</li> <li>• winkels</li> <li>• horeca</li> <li>• cultuurvoorzieningen</li> <li>• openbaar vervoer knooppunten.</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Woonfunctie overheerst</li> <li>• Ondergeschikte functies: dagelijkse voorzieningen (winkels, kapper, huisarts en dergelijke), horeca (buurtcafé snackbar), onderwijs (basisschool, middelbare school)</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Woonfunctie overheerst</li> <li>• Nabijheid van groene en recreatieve functies</li> <li>• Ondergeschikte functies: eventueel kleine winkel voor dagelijkse boodschappen, soms een basisschool.</li> </ul>
<i>Ruimtelijke kenmerken</i>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• (Zeer) hoge dichtheden</li> <li>• Maaiveld / ondergronds / hoogbouw.</li> <li>• Beperkte hoeveelheid openbare verblijfsruimte in de vorm van parken en pleinen.</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Vrij lage dichtheden (max. 30 tot 40 won/ha)</li> <li>• Laagbouw op maaiveld</li> <li>• Met name 2-onder-1-kap en rijtjeswoningen.</li> <li>• Daarnaast ook (kleinschalige) appartementencomplexen e.d.</li> <li>• Openbare ruimte in de vorm van plantsoenen, hofjes, speelweide's e.d.</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• (Zeer) lage dichtheden</li> <li>• Laagbouw op maaiveld</li> <li>• Met name (half)vrijstaande bebouwing.</li> <li>• Daarnaast ook rijtjeswoningen.</li> <li>• Relatief veel openbare ruimte (grasveldjes e.d.)</li> </ul>
<i>Gebruikskenmerken (relatie tussen de functies)</i>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Winkelcentrum (funshoppen)</li> <li>• Toeristisch: stedentrips</li> <li>• Hoogdynamische woonomgeving</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Rustige woonomgeving: buitenwijken steden en (middel)grote dorpen.</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Rustige woonomgeving: zeer kleine dorpen (tot ongeveer 3000-4000 inwoners) en gehuchten.</li> </ul>
<i>Visie Provincie</i>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Rondom multimodale overstapcentra (stations): bedrijvigheid, werkgelegenheid, (culturele) voorzieningen en wonen groeperen.</li> <li>• Thematische centra (brainport, greenport, e.d.) versterken.</li> <li>• Versterken van het regionale openbaar vervoer.</li> <li>• Intensief en meervoudig ruimtegebruik zijn in het bijzonder van belang nabij vervoersknooppunten.</li> <li>• Wonen rond knooppunten: afstemmen met milieubeperkingen (veiligheid, geluid en luchtkwaliteit).</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Differentiatie van woonmilieus.</li> <li>• Rekening houden met toekomstige woonwensen (m.b.t.: vergrijzing, toename 1 en 2 persoonshuishoudens).</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Differentiatie van woonmilieus.</li> <li>• De provincie staat positief tegenover het beperkt realiseren van nieuwe woonvormen in het landelijk gebied (b.v. landgoederen, waterwoningen).</li> </ul>

Schema 4.2a: Kenmerken en visie voor de gebiedstypen stedelijk centrum, suburbaan wonen en kleine kernen.

	<i>Industriegebied</i>	<i>Kantoor- en voorzieningengebied</i>	<i>Intensieve recreatie grijs</i>
<i>Functionele kenmerken</i>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Werkfunctie (monofunctioneel gebied)</li> <li>• Ondergeschikte functies: parkeren (maaiveld), soms ondergeschikte functies ten dienste van personeel (b.v. tankstation, snackbar, kindercrèche)</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Werkfunctie (monofunctioneel gebied)</li> <li>• Ondergeschikte functies, parkeren (vaak in parkeergarage)</li> <li>• Bezoekersintensieve functies (b.v.: universiteitscomplexen)</li> <li>• Vaker dan bij industrie ondergeschikte functies ten dienste van personeel.</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Recreatieve functie</li> <li>• Ondergeschikte functies: parkeren, infrastructuur (b.v. bij grote pretparken)</li> </ul>
<i>Ruimtelijke kenmerken</i>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Eenvormigheid.</li> <li>• Kleurloze architectuur.</li> <li>• Middelhoge bebouwing op maaiveld</li> <li>• Veel restruimte.</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Hoogbouw</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Lage dichtheden van bebouwing (pretparken e.d.)</li> <li>• Hoge dichtheden (evenementenhallen e.d.)</li> <li>• Grootschalig</li> </ul>
<i>Gebruikskenmerken (relatie tussen de functies)</i>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• werkplaats</li> <li>• andere functies worden alleen gebruikt wanneer dat handig past in een ketenverplaatsing</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• werkplaats</li> <li>• andere functies worden alleen gebruikt wanneer dat handig past in een ketenverplaatsing</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• (incidentele) vrijetijdsbesteding</li> </ul>
<i>Visie Provincie</i>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Er moeten in het streekplan locaties aangewezen worden voor bedrijven uit de hoogste milieucategorie.</li> <li>• Door selectiviteit en specialisering bijzondere vestingmilieus creëren.</li> <li>• Waar mogelijk bestaande terreinen herstructureren en nieuwe terreinen duurzaam inrichten.</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Bezoekersintensieve bedrijven of voorziening moeten zoveel mogelijk op een zogenaamde OV-locatie komen.</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Bezoekersintensieve voorziening moeten zoveel mogelijk op een zogenaamde OV-locatie komen.</li> </ul>

Schema 4.2b: Kenmerken en visie voor de gebiedstypen industriegebied, kantoor- en voorzieningengebied en intensieve recreatie grijs

	<i>Intensieve recreatie groen</i>	<i>Clustergebied zorginstellingen</i>	<i>Akkerbouw- en veeteeltgebied</i>
<i>Functionele kenmerken</i>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Sport en recreatiefunctie</li> <li>• Ondergeschikte functies: parkeren (bij sport)</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Maatschappelijke en zorgfuncties</li> <li>• Ondergeschikte functies: parkeren</li> <li>• Bezoekersintensief</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Akkerbouw- en veeteeltfunctie.</li> <li>• Ondergeschikte functies: infrastructuur, bedrijfsgebouwen (boerderijen)</li> </ul>
<i>Ruimtelijke kenmerken</i>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Open gebied (sport)</li> <li>• Gesloten gebied (stadsparken)</li> <li>• Vaak grootschalig</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Bebouwing (hoogbouw en laagbouw)</li> <li>• Hoge dichtheden</li> <li>• Grootschalig</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Open gebied</li> <li>• Uitzondering: gesloten gebied: akkerbouw hoge gewassen (b.v. maïs)</li> <li>• Zeer lage bebouwingsdichtheden.</li> </ul>
<i>Gebruikskenmerken (relatie tussen de functies)</i>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Vrijetijdsbesteding (sportterrein)</li> <li>• Als kwaliteit in de woonomgeving (parken)</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Tijdelijke (meer of minder beperkte) dagelijkse leefomgeving (patiënten)</li> <li>• Werkgebied (personeel)</li> <li>• Zeer tijdelijke verblijfplaats als onderdeel van een (keten)verplaatsing (bezoekers)</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Werkgebied (agrariërs)</li> <li>• Regelmatig recreatief gebruik fietspaden e.d. (bewoners uit de omgeving, als onderdeel van de wekelijkse of maandelijkse leefomgeving)</li> </ul>
<i>Visie Provincie</i>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Bezoekersintensieve voorziening moeten zoveel mogelijk op een zogenaamde OV-locatie komen.</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Zorgvoorzieningen moet goed bereikbaar zijn met het openbaar vervoer.</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Met het oog op economische duurzaamheid zijn structuurversterking, schaalvergroting, extensivering, omslag naar biologische landbouw en functieverbreiding nodig.</li> </ul>

Schema 4.2c: Kenmerken en visie voor de gebiedstypen intensieve recreatie groen, clustergebied zorginstellingen en akkerbouw- en veeteeltgebieden

	<i>Kassengebied</i>	<i>Natuur, ANL-gebieden en extensieve recreatie</i>
<i>Functionele kenmerken</i>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Tuinbouwfunctie</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• recreatiefunctie of natuurfunctie.</li> </ul>
<i>Ruimtelijke kenmerken</i>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Glas (fysiek en 'papier')</li> <li>• Waterbekkens</li> <li>• Laagbouw op maaiveld</li> <li>• Uitgestrekt</li> <li>• monotoon</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Bossen</li> <li>• Duinen</li> <li>• Heide</li> </ul>
<i>Gebruiks-kenmerken (relatie tussen de functies)</i>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Werkgebied</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Incidentele recreatie.</li> <li>• Soms: geen gebruik door mensen: conserveren.</li> </ul>
<i>Visie Provincie</i>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Beleid is gericht op het handhaven van het bestaande areaal.</li> <li>• Concentratie van glas in een aantal gebieden (zie streekplan).</li> <li>• Verspreid glas moet zoveel mogelijk opgeruimd worden.</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Het multifunctionele karakter moet beter geprofileerd worden.</li> <li>• De Provinciale Ecologische Hoofdstructuur moet worden begrensd door groene contouren.</li> <li>• Waterbeheer is belangrijk (diverse maatregelen).</li> </ul>

Schema 4.2d: Kenmerken en visie voor de gebiedstypen kassengebied en natuur- en ANL-gebieden en extensieve recreatie.

### 4.3 Ecologische, economische of sociale duurzaamheid?

In gebieden waar voornamelijk gewoon wordt is sociale duurzaamheid van groot belang. Dit is in de eerste plaats het geval in de suburbane woongebieden en kleine kernen. Daarnaast zijn ook gebieden voor intensieve recreatie, kantoren, bezoekersintensieve voorzieningen en zorgcomplexen plaatsen waar veel mensen samenkomen. Voor recreatiegebieden is de sociale component van duurzaamheid bovendien voor een groot deel bepalend voor de economische duurzaamheid. Wanneer bezoekers zich niet 'lekker' voelen in een bepaald recreatiegebied zal het gebied logischerwijs minder goed bezocht worden. In zorggebieden is de sociale duurzaamheid met name van belang voor de patiënten die door hun ziekte minder (ruimtelijke) mogelijkheden hebben dan anderen. Een duurzame inrichting van de ruimte kan hierbij een aantal problemen oplossen. Kantoorlocaties moeten ook een mate van sociale duurzaamheid kennen, maar het is wel zo dat de kantoren in eerste instantie voor economische doeleinden gebouwd zijn en dus op dat vlak duurzaam dienen te zijn. Economische en sociale duurzaamheid staan hier bovendien meer met elkaar in contrast dan bij de recreatiegebieden. Een zo groot mogelijke productiviteit per vierkante meter vloeroppervlak gaat bijvoorbeeld niet altijd samen met wensen van werknemers als het gaat om hun persoonlijke werkomgeving. In het stedelijk centrumgebied is het voor bewoners, werknemers en bezoekers natuurlijk ook belangrijk dat er een bepaalde mate van sociale duurzaamheid is. Wel moet worden opgemerkt dat de woonfunctie het stedelijk centrum moet delen met de minstens zo belangrijke economische functies. Mensen moeten zich realiseren dat het kiezen voor wonen in een stedelijk centrumgebied niet allen de lusten van veel voorzieningen 'om de hoek', maar de ook de lasten van bijvoorbeeld hoge geluidsniveaus met zich meebrengt. In natuurgebieden die niet voor mensen toegankelijk zijn kan er voor worden gekozen om sociale duurzaamheid juist proberen te vermijden om het voor mensen onaantrekkelijk te maken zich in het betreffende gebied op te houden.

Economische duurzaamheid is uiteraard van belang in de gebieden waarin economische activiteiten plaatsvinden. Het duidelijkst komt dit naar voren bij de werkgebieden. Dit zijn de industrie-, kantoor-, voorzieningen-, kassen-, en de akkerbouw- en veeteeltgebieden. Daarnaast is ook in het stedelijk centrum de economische

duurzaamheid binnen bepaalde marges van sociale duurzaamheid de belangrijkste pijler. In het suburbane woongebied, gebieden voor intensieve recreatie (grijs) en zorgclusters nemen economische voorzieningen een belangrijke plaats in, hoewel deze rol wel duidelijk ondergeschikt is aan de hoofdfunctie. In andere gebieden (de kleine kernen, groene recreatieterreinen, en natuurgebieden) is economische activiteit vaak niet gewenst. Hier kan er voor worden gekozen economische duurzaamheid juist te vermijden. Het doel daarvan is het weren van bedrijvigheid door het gebied, vanuit het oogpunt van economische duurzaamheid, onaantrekkelijk te maken voor bedrijven.

Omdat alles op onze aardbol ontstaan is vanuit de natuur is ecologische duurzaamheid zonder meer de basis voor het leven op aarde. In de West-Europese cultuur is het echter niet altijd mogelijk om te voldoen aan de normen die ecologische duurzaamheid stelt. Uit psychologisch onderzoek komt naar voren dat mensen hun gedrag pas zullen wijzigen wanneer er direct een zichtbaar gevaar is (Weiland, 2002). Omdat dat met betrekking tot een ecologisch duurzame ontwikkeling op dit moment (nog) niet aan de orde is, is een cultuuromslag op korte termijn niet reëel. Voortdurende monitoring van de staat waarin de ecologie verkeert is nodig om in te kunnen schatten of zo'n cultuuromslag op een bepaald moment onontkoombaar zal worden, en zo ja in hoeverre. Om mensen bewust te laten worden van de noodzaak tot gedragsverandering kan echter nu al de vraag worden gesteld of het niet misleidend is om over duurzaamheid te spreken als het in de praktijk slechts gaat om maatregelen die weliswaar beter zijn voor het milieu dan doorgaan op de oude voet, maar nog steeds een negatieve invloed hebben op de ecologie. Een voorbeeld hiervan zijn maatregelen als het bevorderen van openbaar vervoer. Het openbaar vervoer brengt dan wel minder schade toe aan de ecologie dan de auto, maar men kan zich afvragen of het in ecologische zin niet veel duurzamer is om de mobiliteit van mensen te beperken. De cultuuromslag die hiervoor nodig is (mensen zijn dan genoodzaakt hun sociale contacten, werk, vrijetijdsbesteding en dergelijk in of vlakbij de eigen woonplaats te zoeken) wordt echter niet afgedwongen door het beleid.

Volledig inzetten op ecologische duurzaamheid is op dit moment dus alleen mogelijk in gebieden waarin de menselijke activiteit nihil is. Dit betreft natuurgebieden. Ook in andere gebiedstypen moet zoveel mogelijk worden ingezet op ecologische duurzaamheid. Zoals te zien in schema 4.3 zijn hiervoor in sommige gebieden meer kansen dan in andere.

	Ecologisch	Economisch	Sociaal
Stedelijk centrumgebied			
Suburbaan woongebied			
Kleine kernen		vermijden?	
Industriegebied			
Kantoor- en voorzieningengebied			
Intensief recreatiegebied grijs			
Intensief recreatiegebied groen		vermijden?	
Clustergebied zorginstellingen			
Akkerbouw- en veeteeltgebied			
Kassengebied			
Natuur en ANL-gebieden en extensieve recreatie		vermijden?	vermijden?
Meest van belang			
Minst van belang of zelfs te vermijden			

Schema 4.3: zwaartepunten van duurzaamheid per gebiedstype

In het schema hierboven is aangegeven met welke categorie duurzaamheidsaspecten meer en minder rekening moet worden gehouden. Het aspect dat het meest belangrijk is heeft voorrang wanneer er keuzes gemaakt moeten worden. Dit kan het geval zijn wanneer er sprake is van strijdigheid tussen diverse duurzaamheidsaspecten. In een aantal gevallen is het beter om een vorm van duurzaamheid te vermijden. Zo is economische activiteit niet gewenst in een natuurgebied en is het dus aan te bevelen om te zorgen dat de voorwaarden voor een duurzaam economisch gebruik (zoals een goede infrastructuur) niet aanwezig zijn.

## 5 De checklist

In dit hoofdstuk zal worden aangegeven van welke bronnen bij het opstellen van de checklist gebruik is gemaakt. Als eerste is hieronder de achtergrond en opzet van de checklist aangegeven. De checklist zelf is terug te vinden in de bijlage.

### 5.1 Achtergrond

De checklist is opgesteld binnen de kaders van het huidige duurzaamheidsbeleid. In het beleid wordt een onderscheid gemaakt tussen ecologische, economische en sociale duurzaamheid. Ook is er een onderscheid in de mate van hardheid van duurzaamheidsaspecten. Dit varieert van 'opgenomen in wetgeving' tot 'vrijblijvende aanbeveling'. In het vorige hoofdstuk zijn bovendien een elftal gebiedstyperingen geïntroduceerd.

Zoals weergegeven in het plan van aanpak (hoofdstuk 2) is allereerst een conceptlijst opgesteld waarbij nog niet gekeken is naar een indeling in categorieën. Naar aanleiding van het onderzoek zijn vervolgens de verschillende categorieën onderscheiden. Tot slot zijn de duurzaamheidsaspecten van de conceptlijst ingedeeld in de categorieën.

Bij het indelen van de duurzaamheidsaspecten in categorieën zijn een aantal keuzen doorlopen. Deze zijn terug te vinden in schema 5.1. In het schema zijn ook de mogelijke antwoorden op de vragen weergegeven. Ook is een opmerking geplaatst over het belang van de betreffende vraag.

	<i>1<sup>ste</sup> keuze</i>	<i>2<sup>de</sup> keuze</i>	<i>3<sup>de</sup> keuze</i>
<i>Vraag die gesteld moet worden.</i>	Binnen welk gebiedstype valt het duurzaamheidsaspect?	Hoe 'hard' is het duurzaamheidsaspect?	Bij welke vorm van duurzaamheid hoort het duurzaamheidsaspect?
<i>Mogelijke antwoorden</i>	<ul style="list-style-type: none"> <li>•stedelijk centrumgebied</li> <li>•suburbaan woongebied</li> <li>•kleine kernen</li> <li>•industriegebied</li> <li>•kantoor- en voorzieningengebied</li> <li>•intensief recreatiegebied grijs</li> <li>•intensief recreatiegebied groen</li> <li>•clustergebied zorginstellingen</li> <li>•akkerbouw- en veeteeltgebied</li> <li>•natuur-, ANL- en recreatiegebied</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• provinciaal beleid (hard)</li> <li>• aanbeveling (zacht)</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• ecologische duurzaamheid</li> <li>• economische duurzaamheid</li> <li>• sociale duurzaamheid</li> </ul>
<i>Belang van het stellen van de vraag</i>	Een duurzaamheidsaspect kan in een aantal gebieden wel van toepassing zijn, en in andere wellicht niet van toepassing zijn. Ook verschilt de uitwerking per gebied.	Bij het toetsen van een bestemmingsplan is het provinciaal beleid belangrijker dan een aanbeveling.	De ene vorm van duurzaamheid is belangrijker dan de andere.

Schema 5.1: keuzeprocess voor het indelen in categorieën van duurzaamheidsaspecten

## 5.2 Opbouw van de checklist

De opbouw van de checklist is als volgt: in de eerste plaats worden een aantal duurzaamheidsaspecten uitgewerkt die voor elk type bestemmingsplan van toepassing (kunnen) zijn. Daarna worden per gebiedstype aanvullende aspecten uitgewerkt. Deze duurzaamheidsaspecten worden gesorteerd onder de kopjes 'provinciaal beleid' en 'aanbevelingen'. Daarbij wordt steeds aangegeven tot welke vorm van duurzaamheid (ecologisch, economisch of sociaal) deze behoren.

Per gebiedstype wordt aangegeven welke soort aspecten het belangrijkste zijn. Dit wordt als volgt weergegeven. De duurzaamheidsaspecten worden verdeeld over zes blokken, te weten:

- Provinciaal beleid (ecologische aspecten),
- Provinciaal beleid (economische aspecten),
- Provinciaal beleid (sociale aspecten),
- Aanbevelingen (ecologische aspecten),
- Aanbevelingen (economische aspecten) en
- Aanbevelingen (sociale aspecten).

Deze blokken worden onder elk gebiedstype weergegeven in volgorde van afnemende belangrijkheid: het belangrijkste blok staat bovenaan, en het minst belangrijke blok staat onderaan.

## 5.3 Bronnen

De provincie Zuid-Holland heeft haar beleid neergelegd in diverse nota's waarvan het streekplan voor de ruimtelijke ordening de belangrijkste is. In de Nota Planbeoordeling is het provinciaal beleid met betrekking tot de ruimtelijke ordening vastgelegd in richtlijnen en goedkeuringscriteria. Hierin is bestaand beleid verwerkt, maar wordt ook vooruitgelopen op de nog vast te stellen streekplannen West en Oost.

Naast in beleid vastgelegde duurzaamheidsaspecten kunnen aanbevelingen worden gedaan om de duurzaamheid van bestemmingsplannen te vergroten. Deze aspecten moeten dan ook als een soort 'handreiking' worden gezien, en zijn geen toetsingscriteria. In de toekomst kunnen duurzaamheidsaspecten uit deze categorie opgenomen worden in het beleid of in wetgeving.

## **6 Praktisch gebruik van de checklist**

In dit hoofdstuk wordt aangegeven wanneer, door wie en op welke manier de checklist gebruikt kan worden. Voor dit hoofdstuk is een ontwerp-bestemmingsplan van de gemeente Liemeer getoetst aan de checklist. Ook is het concept voorgelegd aan een aantal planadviseurs. Dit is gedaan met de bedoeling om de checklist te testen op bruikbaarheid.

### **6.1 Toepassingsmogelijkheden**

De checklist, zoals bijgevoegd als bijlage, is in een aantal situaties voor verschillende organisaties op een verschillende manier bruikbaar. Bij het maken van een bestemmingsplan kan de checklist als handreiking gebruikt worden. Bij de andere toepassingsmogelijkheden wordt de checklist als toetsingskader gebruikt

Gebruik van de checklist als toetsingskader:

- bij het geven van commentaar op een ontwerp-bestemmingsplan in het kader van het wettelijk vooroverleg (provincie, inspectie VROM en andere belanghebbenden);
- bij het toetsen van een vastgesteld bestemmingsplan (provincie);
- om te onderzoeken in welke mate vigerende bestemmingsplannen duurzaam zijn (gemeenten en de provincie).

Gebruik van de checklist als handreiking:

- bij het maken van een bestemmingsplan (gemeenten, stedenbouwkundige bureaus en de provincie).

Met de fundamentele herziening van de Wro zal de goedkeuring achteraf worden vervangen door een tussentijdse toets. Ook hiervoor kan de checklist, als handreiking, worden gebruikt.

### **6.2 Mogelijkheden van de herziene Wro**

De fundamentele herziening van de Wro heeft voor het inpassen van duurzaamheidsaspecten in bestemmingsplannen een aantal belangrijke gevolgen. Wat die gevolgen precies zijn kan nog niet met zekerheid worden vastgesteld. Het wetsvoorstel is op 18 januari 2002 goedgekeurd door de Ministerraad en ligt op dit moment voor advies bij de Raad van State. Het wetsvoorstel is dan ook nog niet openbaar.

Op basis van de meest recente openbare versie van het concept uit augustus 2001 en de discussie rond de herziening kunnen een aantal opmerkingen worden gemaakt. De leefmilieuverordening en het stadsvernieuwingsplan zullen na de herziening niet meer als aparte plannen fungeren, maar onderdeel van het bestemmingsplan uitmaken. Inhoudelijk zal daardoor weinig veranderen omdat deze plannen het bestemmingsplan nu al voor een groot deel overlappen. Naast het opgaan van deze twee plannen in het bestemmingsplan worden ook de mogelijkheden voor het opnemen van kwaliteitscriteria in het bestemmingsplan verruimd (Ministerie van VROM, 2001).

Voor de bruikbaarheid van de checklist betekent dat inhoudelijk niet zoveel. Het is wel zo dat een aantal zaken die in de checklist genoemd zijn vòòr de herziening van de Wro slechts in de toelichting van een bestemmingsplan kunnen worden opgenomen. Na de herziening kan een deel ook in de planvoorschriften worden opgenomen. Het opnemen in de planvoorschriften heeft uiteraard de voorkeur omdat dit de juridische houdbaarheid beter garandeert.

Ook de rol van de provincie in het proces zal veranderen. De goedkeuring achteraf zal verdwijnen. Gemeenten kunnen daardoor niet meer gedwongen worden om mee te werken aan de uitvoering van het provinciale beleid door de dreiging van het onthouden van goedkeuring. Om de uitvoering van het provinciale beleid te garanderen zijn een aantal instrumenten in de nieuwe Wro opgenomen:

- Beleid dat in het streekplan is weergegeven als concrete beleidsbeslissing (CBB) zal rechtstreeks in het bestemmingsplan moeten worden overgenomen.
- Tijdens de bestemmingsplanprocedure kan de provincie een actiever rol in het overleg spelen.
- De mogelijkheden voor het geven van een aanwijzing worden verruimd.

Het streekplan krijgt door deze ontwikkelingen een belangrijkere positie. Ook is het noodzakelijk dat de provincie beter dan voorheen in staat is gemeenten te overtuigen op inhoudelijke gronden.

### 6.3 Gebruik als toetsingskader

In deze paragraaf zal worden aangegeven hoe de checklist als toetsingskader kan worden gebruikt voor (ontwerp-)bestemmingsplannen.

#### 6.3.1 Stappenplan

De checklist wordt op basis van het onderstaande stappenplan gebruikt.

1. Ga na welke gebiedstypen voorkomen in het plangebied (meerdere typen in één plangebied is mogelijk). In de checklist wordt hiervoor een korte omschrijving van elk gebied gegeven. Ook zijn foto's opgenomen.
2. Zoek uit welke vragen uit de checklist voor het betreffende bestemmingsplan relevant kunnen zijn.
  - Dit zijn:
    - De vragen uit het algemene deel van de checklist.
    - De vragen die horen bij de gebiedstypen die binnen het plangebied aanwezig zijn (dit is uitgezocht bij stap 1).
3. Scan op onderwerp om de vragen die daadwerkelijk relevant zijn voor het betreffende bestemmingsplan te vinden. Bijvoorbeeld: voor een plan waarin geen windmolens voorkomen zijn de vragen onder het kopje 'windmolens' dus niet relevant.
4. Beantwoordt de relevante vragen. Dit kan op basis van eigen interpretatie. Ook zouden vragen beantwoord kunnen worden door andere vakafdelingen (b.v. directie Water, Groen en Milieu) of door toelichting van de betreffende gemeente.
5. Bepaal of het bestemmingsplan voldoende duurzaam is (op basis van eigen interpretatie). Afstemming tussen de planadviseurs onderling, en tussen ARB en andere vakafdelingen is gewenst. Om de eenheid in de besluitvorming te bevorderen dienen de resultaten van de checklist zoveel mogelijk openbaar te zijn.

#### 6.3.2 Aandachtspunten bij het gebruik

In deze paragraaf worden een aantal belangrijke aandachtspunten bij het gebruik van de checklist toegelicht.

##### *Het kiezen van een gebiedstype*

Bij het gebruik van de checklist moet rekening gehouden worden met het gebiedstype waarover het te toetsen bestemmingsplan gaat. De keuze voor het gebiedstype is echter

op verschillende manieren te maken. Er kan voor worden gekozen een inventarisatie van de bestaande situatie te maken. Anderzijds is het ook mogelijk om te kijken naar het provinciale beleid, zoals geformuleerd in het streekplan. Deze laatste optie heeft de voorkeur omdat anders de uitvoering van het streekplan gevaar loopt. Het is mogelijk dat een natuurgebied in het streekplan als toekomstige woningbouwlocatie is aangewezen. Dan zijn dus de duurzaamheidsaspecten die passen bij het te realiseren woonmilieu van toepassing. Toepassing van de checklist kan er niet voor zorgen dat de inrichting van de ruimte zo duurzaam mogelijk verloopt, maar wel dat het streekplan zo duurzaam mogelijk wordt uitgevoerd. De keuze voor een duurzame inrichting van Zuid-Holland moet dan ook in eerste instantie in het streekplan gemaakt worden.

#### *Wanneer een bestemmingsplan niet in één gebiedstype past*

Een ander belangrijk punt bij de toepassing van de checklist is dat in concrete gevallen niet te strak moet worden vastgehouden aan de gebiedstyperingen. Hoewel de indeling, zoals die in hoofdstuk 4 is gepresenteerd, in verreweg de meeste gevallen zal voldoen zullen er toch bestemmingsplannen zijn die niet in één bepaalde categorie zijn onder te brengen. In dat geval kan er voor worden gekozen om uit het geheel van in de checklist gebruikte duurzaamheidsaspecten een aantal aspecten te kiezen die voor dat specifieke geval van toepassing zijn.

Vaker zal het voorkomen dat in een bestemmingsplangebied meerdere gebiedstypen voorkomen. In dat geval zullen deze gebieden apart moeten worden getoetst.

#### *Meer en minder concrete uitwerkingen van duurzaamheidsaspecten*

De duurzaamheidsaspecten zijn zoveel mogelijk geconcretiseerd. Soms is het echter niet mogelijk om heel concreet te zijn. In zo'n geval hangt de beoordeling voor een deel af van de interpretatie van de gebruiker. Door discussie en overleg tussen gebruikers is het mogelijk om deze interpretatie zoveel mogelijk gelijk te trekken.

#### *Interpretatie van uitkomsten*

De checklist geeft na het zetten van de plussen en minnen geen uitslag in de zin van goed en fout. De plussen en minnen moeten door de gebruiker van de checklist geïnterpreteerd worden op basis van een aantal overwegingen.

Als eerste zijn van belang de drie pijlers van duurzaamheid (ecologisch, economisch en sociaal). In hoofdstuk 4 is aangegeven welke vorm van duurzaamheid, en dus de daarmee in verband staande duurzaamheidsaspecten, in welke gebiedstypen het belangrijkste is (schema 4.3a, 4.3b, 4.3c en 4.3d). Hoewel het vanwege de duidelijkheid goed is om de checklist zoveel mogelijk in tact te laten dient het uiteraard steeds aan de nieuwste inzichten te worden aangepast. Voortdurende discussie binnen en buiten de provincie hierover is gewenst.

#### *Transparantie van bestuur*

Voor de controleerbaarheid is het van belang dat de resultaten van de checklist openbaar zijn. Dit zou in elk geval moeten gelden voor belanghebbenden zoals de betrokken gemeente en de indieners van zienswijzen en bedenkingen.

## **6.4 Gebruik als handreiking**

Bij het maken van een nieuw bestemmingsplan kan bij de provincie en/of de betreffende gemeente de behoefte ontstaan om nadrukkelijk aandacht te geven aan duurzaamheidsaspecten. Hiervoor kan de checklist als handreiking worden gebruikt. Bij een eventuele tussentijdse toets wordt de checklist op dezelfde manier gebruikt als bij het gebruik als toetsingskader (zie paragraaf 6.3).

## **7 Conclusies, aanbevelingen en discussiepunten**

In dit hoofdstuk zullen naar aanleiding van het gepresenteerde onderzoek een aantal conclusies worden getrokken. Ook zal een aantal aanbevelingen worden gedaan met betrekking tot de verdere uitwerking en het gebruik van dit rapport. Tot slot wordt een aantal discussiepunten gegeven waarbij een aanzet wordt gegeven tot een discussie over het gebruik en invulling van het begrip duurzaamheid in het ruimtelijk beleid.

### **7.1 Conclusies**

Vanuit het onderzoek dat is verricht zijn de onderstaande conclusies te trekken.

- Duurzaamheid kan worden opgedeeld in drie pijlers: ecologische duurzaamheid als het gaat om hoe ver mensen kunnen ingrijpen in het ecosysteem, economische duurzaamheid voor wat betreft een zo efficiënt mogelijke productie en sociale duurzaamheid als het gaat om de leefkwaliteit van de mens. Door deze opdeling is het echter niet vanzelfsprekend dat elk aspect van duurzaamheid een positieve invloed heeft op de ecologische waarden van de leefomgeving.
- Om duurzaamheidsaspecten te kunnen vertalen in bestemmingsplannen moeten deze aspecten een ruimtelijke uitwerking hebben. Ook is het noodzakelijk dat de vertaalslag naar planvoorschriften, planklaar of toelichting kan worden gemaakt. Naar verwachting zal de Wet ruimtelijke ordening (Wro) hiervoor na de fundamentele herziening meer mogelijkheden bieden dan voorheen.
- Het is onmogelijk om op provinciaal niveau een algemene visie te ontwikkelen op het belang van de drie verschillende vormen van duurzaamheid ten opzichte van elkaar. Het gebruik van gebiedstyperingen geeft richting aan de visievorming met betrekking op een concreet plangebied. Per gebiedstype kan namelijk wél worden aangegeven wat op provinciaal belang meer en minder van belang is.
- Met betrekking tot duurzame bestemmingsplannen kunnen in de provincie Zuid-Holland elf typen van gebieden worden onderscheiden. Elk gebiedstype heeft zijn eigen invulling als het gaat om duurzaamheidsaspecten. Deze vormen geen blauwdruk, maar worden in de checklist gebruikt als kapstok voor de diverse duurzaamheidsaspecten. De volgende gebiedstypen zijn onderscheiden: stedelijke centra, suburbane woongebieden, kleine kernen, industriegebieden, kantoorlocaties, 'grijze' intensieve recreatiegebieden, 'groene' intensieve recreatiegebieden, zorgclusters, landbouw- en veeteeltgebieden, kassengebieden en natuur- en ANL-gebied en extensieve recreatie.
- Duurzaamheidsaspecten die rechtstreeks voortkomen uit provinciaal beleid zijn de belangrijkste. Aspecten die slechts zijn opgenomen in handreikingen zijn van minder belang. Wel kunnen deze aspecten de potentie in zich hebben om in de toekomst te worden opgenomen in beleid, hetgeen een bijdrage kan leveren aan het duurzamer worden van bestemmingsplannen.
- Bij het gebruik van de checklist die naar aanleiding van het in dit rapport gepresenteerde onderzoek is opgesteld moet met een aantal aandachtspunten rekening worden gehouden. Bij het bepalen van het gebiedstype moet worden gekeken naar het provinciale beleid voor dat gebied zoals neergelegd in het streekplan. Bij minder concrete duurzaamheidsaspecten is het van belang dat plantoetsers de toetsing van die aspecten onderling afstemmen. Ook is het van belang om bij het interpreteren van de resultaten van de checklist rekening te houden met het type gebied en visie van de provincie hoe aspecten binnen een gebiedstype

moeten worden afgewogen. Ook moeten de resultaten van de checklist zoveel mogelijk openbaar zijn.

## 7.2 Aanbevelingen

De aanbevelingen die naar aanleiding van het onderzoek kunnen worden gedaan zijn niet alleen relevant voor het ruimtelijk beheer. Ook voor het ontwikkelen van beleid met betrekking tot nieuwe ontwikkelingen kunnen de aanbevelingen zinvol zijn.

- Om de gebiedstypen gemakkelijker te kunnen onderscheiden zijn een aantal kaarten bij de checklist gevoegd. Het in één kaart opnemen van alle gebiedstypen maakt het nog gemakkelijker om gebieden te kunnen onderscheiden. Zo'n kaart kan worden opgesteld op basis van informatie van gemeenten en vakafdelingen bij de provincie of veldwerk.
- Gebiedstypologieën worden op dit moment vooral gebruikt vanuit de invalshoek van het milieu. Voorbeeld zijn de typologieën die in het kader van Modernisering Instrumentarium Geluid (MIG) zijn opgesteld. Het gebruik van deze typologieën kan echter kansen bieden voor het gehele ruimtelijk beleid. Aanbeveling is dan ook om gebiedstypologieën te gebruiken in ruimtelijke plannen zoals het streekplan.
- Om de duurzaamheid in bestemmingsplannen te vergroten is het aan te bevelen om gemeenten te stimuleren van de mogelijkheden die de Wro na de fundamentele herziening biedt met betrekking tot het opnemen van duurzaamheidsaspecten. Hoe dit in de nieuwe Wro precies wordt ingevuld is nog helemaal bekend, maar het zal onder andere gaan om het opnemen van kwaliteitscriteria in bestemmingsplannen.
- De mogelijkheid tot het onthouden van goedkeuring aan bestemmingsplannen is in de nieuwe Wro niet opgenomen. Als het gaat om het formeel-juridische aspect is het raadzaam om meer dan voorheen gebruik te maken van concrete beleidsbeslissingen in het streekplan. Ook moet de provincie bereid zijn om vaker een aanwijzing te geven. Ter preventie moet deze bereidheid duidelijk richting de gemeenten gecommuniceerd worden.
- Het wordt door de nieuwe Wro noodzakelijk dat ambtenaren en bestuurders bij gemeenten meer inhoudelijk worden overtuigd van de provinciale standpunten. Het is aan te bevelen om nu al na te denken over hoe deze rol door de provincie moet worden ingevuld. Dit kan onder meer via pilot-projecten.

## 7.3 Discussiepunten

Het onderzoek is uitgevoerd binnen de kaders van het huidige (inter)nationale en provinciale beleid. Via een tweetal overwegingen met een daarbij behorende prikkelende stelling wordt dit kader in deze paragraaf op een aantal onderdelen ter discussie gesteld.

- Bij maatregelen ter bevordering van de duurzaamheid wordt vaak gedacht aan milieusparende maatregelen. Door de driedeling van duurzaamheid in ecologie, economie en sociaal is het sparen van het milieu lang niet bij elk aspect van duurzaamheid aan de orde.  
*Stelling: Het is misleidend om maatregelen die de ecologie aantasten te verkopen onder de noemer 'duurzaam'.*
- De manier waarop in het beleid met het probleem van aantasting van ecologische waarden wordt omgegaan ontziet de manier waarop mensen in de West-Europese maatschappij leven. Het denken binnen de overheid daarover is al sinds 1987

gebaseerd op het werk van de commissie Brundtland. Volgens sommige wetenschappers is het inderdaad mogelijk om de ecologie te sparen zonder op een andere manier te gaan leven. Zo stelt Paul Hawken in Ode dat het technisch mogelijk is om de vervuiling met 99% terug te brengen zonder dat het noodzakelijk is om op een andere manier te gaan leven (Hawken, 1997). Anderen stellen dat een gedragswijziging op den duur onvermijdelijk wordt wil de ecologie niet zozeer aangetast worden dat het leven op aarde onmogelijk wordt. In het beleid van de overheid wordt vrijwel geen aandacht (meer) geschonken aan deze tegenstelling. Zonder dat men zich afvraagt of een gedragsverandering nodig is wordt gesteld dat maatregelen met betrekking tot regulering van bijvoorbeeld de mobiliteit in het verleden niet hebben gewerkt. De overheid wordt daardoor steeds meer een uitvoeringsorganisatie die probeert de wensen van de burgers te realiseren. Slechts binnen die marges is er ruimte om aandacht te schenken aan aantasting van de ecologie. Dit beleid komt onder andere naar voren in de Vijfde Nota Ruimtelijke Ordening, de volkshuisvestingsnota 'Mensen, wensen, wonen' en het Nationaal Verkeer en Vervoersplan.

*Stelling: de overheid (in het algemeen) ontloopt haar verantwoordelijkheid door niet (voldoende) na te denken over de vraag of het behoud van ecologische waarden wel mogelijk is binnen de huidige cultuur, maar deze cultuur simpelweg als uitgangspunt te nemen voor het te formuleren beleid.*

## Literatuurlijst

- Brundtland Commissie *Our Common Future*. Uitgave van de World Commission on Environment and Development. Geneve, 1987.
- BUITEN, bureau voor Economie & Omgeving *Mensen voor bedrijventerreinen, bedrijventerreinen voor mensen*. Checklist sociale duurzaamheid. In opdracht van de provincie Zuid-Holland. Utrecht, september 2001.
- Centraal Planbureau *Economie en milieu: op zoek naar duurzaamheid*. Den Haag, 1996.
- Grontmij en Van der Waal & partners *Duurzaamheid Glastuinbouw Zuid-Holland*. Inventarisatie van duurzaamheid van bestaande en nieuwe glastuinbouwlocaties. Naaldwijk-Waddinxveen, juni 2001.
- Landré, M. *Praktijkonderzoek*. Paper, interne uitgave van de NHTV internationale hogeschool Breda. Breda, september 2001.
- Ministerie van VROM *De waterparagraaf, handreiking water in bestemmingsplannen*. Den Haag, juli 2000.
- Ministerie van VROM *Een wereld en een wil, werken aan duurzaamheid*. Nationaal Milieubeleidsplan 4. Den Haag, juni 2001.
- Ministerie van VROM *Planologische Kernbeslissing Vijfde Nota ruimtelijke ordening*. Deel 3: kabinetsstandpunt. Den Haag, november 2001.
- Ministerie van VROM *Ruimte maken, ruimte delen*. Vijfde nota over de ruimtelijke ordening 2000/2020, deel 1. Den Haag, januari 2001.
- Ministerie van VROM *Voorontwerp voor een Wet ruimtelijke ordening (Wro)*. Wettekst, memorie van toelichting en bijlagen. Den Haag, augustus 2001.
- Hawken, P.  
Nypels, C. *Natuurlijk kapitalisme*. In Ode, nummer 13, maart 1997.  
*De verkeersveiligheidsaudit, plannen vooraf toetsen op verkeersonveiligheid*. In: POV-magazine, nummer 4. Uitgave van het Provinciaal Overleg Verkeersveiligheid Zuid-Holland. December 2001.
- Provincie Zuid-Holland *Beleidsplan milieu en water 2000-2004*. Strategisch deel en toetsingsdeel. Den Haag, oktober 2000.
- Provincie Zuid-Holland *Bestemmingsplannen blauw gekleurd, een handreiking voor de waterparagraaf*. Den Haag, maart 2001.
- Provincie Zuid-Holland *Handbagage voor duurzaamheid en omgevingskwaliteit in het grootstedelijk gebied*. Den Haag, oktober 2001.
- Provincie Zuid-Holland *Handreiking Duurzaamheid op Bedrijventerreinen*. Uitgave in het kader van het project 'Duurzaam Economisch Ruimtegebruik' (DECOR). Den Haag, oktober 2001.
- Provincie Zuid-Holland *Nota Koersbepaling, integrale herziening streekplan Zuid-Holland West*. Den Haag, mei 2001.
- Provincie Zuid-Holland *Nota Koersbepaling, integrale herziening streekplan Zuid-Holland Oost*. Den Haag, juni 2001.
- Provincie Zuid-Holland *Nota Planbeoordeling 2002*. Vastgesteld door Provinciale Staten. Den Haag, maart 2002.
- Provincie Zuid-Holland *Streekplan Zuid-Holland Zuid*. Vastgesteld door Provinciale Staten. Den Haag, mei 2000.
- Provincie Zuid-Holland *Wegwijzer voor de milieukansenkaart, handleiding voor het bepalen van de milieumogelijkheden voor herstructureringslocaties in de Drechtsteden*. Concept. Den Haag, december 2001.
- Stadsgewest Haaglanden *Verslag kennisplatform 18 juni 2001, de (on-)mogelijkheden van het ruimtelijke instrumentarium*. Den Haag, juni 2001.
- RIVM *Grote regionale verschillen in gezonde levensjaren*. Persbericht. Bilthoven, februari 2002.
- Weiland, M. *Irrationale angst voor dreiging*. In: Psychologie Magazine, januari 2002.

